

**ТЪРГОВИЯТА С МЕТАЛИ (БАКЪР, ЖЕЛЯЗО И СТОМАНА),
МЕЖДУ БРАТЯ ТЪПЧИЛЕШОВИ И ХАДЖИ МИНЧО
Х. ЦАЧЕВ И ХАДЖИ НИКОЛИ МИНЧООЛУ
(РЕСП. ТЪРГОВСКА ФИРМА
„ХАДЖИ МИНЧО Х. ЦАЧЕВ И ДРУЖИЕ)**

Веселин Горанчев

---

*TRADE IN METALS (COPPER, IRON, AND STEEL)
BETWEEN TAPCHILESHTOVI BROTHERS AND HADJI
MINCHO HADJI TSACHEV AND HADJI NIKOLI MINCHOO LU
(RESPECTIVELY, TRADING COMPANY "HADJI MINCHO H.
TSACHEV AND CO.)*

Veselin Goranchev

Abstract: *The publication examines the trade in copper and iron, which is carried out by the Tapchileshtovi brothers and the trading company "Hadji Mincho Hadji Tsachev and Company". It is based on archival documents the vast majority of which are transcripts of letters written in Greek. These historical sources give reason to assume that the copper trade between the mentioned entrepreneurs began no later than 1847 and continued at least until 1853 inclusive. The copper and iron that the Tapchileshtovi brothers sent to the company "Hadji Mincho Hadji Tsachev and Company" are mainly supplied from Russia. The deliveries of these raw materials were carried out through Varna or Svishtov. Subsequently, the copper was sold in various settlements in the Bulgarian lands (mainly north of the Balkan Mountains) – Tarnovo, Gabrovo, Ruschuk, Lovech, Vidin, and Kazanlak.*

Keywords: *Bulgarian revival, economic activity, trade, metals (copper, iron, steel), brothers Hristo and Nikola Tapchileshtovi, Hadji Mincho Hadji Tsachev, Hadji Nikoli Minchoolu, the trading company "Hadji Mincho Hadji Tsachev and Company".*

Настоящата публикация разглежда съвместната търговия с метали, която осъществяват възрожденските предприемачи братя Тъпчилешови и търновската търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“. Основна част от този стопански обмен заема бакърът. В по-малка степен е застъпена търговията с желязо и евентуалната търговия със стомана.

Христо Тъпчилешов е роден в Калофер през 1808 г. Завършва килийно училище. Първоначално практикува занаята на своя баща – абаджийство, а по-късно се захваща с търговия. Надарен с висок интелект и добра памет, сти-

га до позицията на един от най-заможните българи през Възраждането. Дейно участва в изграждането на храма „Св. Стефан“ в Цариград (1849 г.), в учредяването на Българската книжовна община през 1856 г., в представителствата по църковния въпрос през 1857 и 1861 г. и във Великденската акция през 1860 г. Години наред е един от най-изтъкнатите членове на Българската община в Цариград. След създаването на Екзархията е избран за представител на Църковно-народния събор (1871 г.) и за член на Смесения екзархийски съвет. Хр. Тъпчилещов умира в Цариград през 1875 г.

Никола Тъпчилещов е роден в Калофер през 1817 г. Завършва Габровското училище, където негов учител е Неофит Рилски. И той като по-големия си брат стига до нивото на един от най-успелите български предприемачи през Възраждането. Член е на настоятелството на църквата „Св. Стефан“, около която се създава и Българската община в османската столица, а впоследствие се превръща в център, ръководещ църковната борба. Н. Тъпчилещов се проявява и като меценат – той е сред настоятелите на първото българско списание „Любословие“, издавано от Константин Фотинов, и на вестник „Век“ на Марко Балабанов. Спомоществовател е на редица книги. През 1858 г. съдейства за приемането на 15 български младежи във Военно-медицинското училище в Цариград. За целта изпраща прошение до великия везир Решид паша, пренебрегвайки установения дотогава ред, според който приемът в училището се осъществява чрез препоръка от страна на Цариградската патриаршия. Този акт се възприема от съвременниците като успех за признаването на българската народност. Никола Тъпчилещов умира през 1893 г. в София [Божинев, П., Давидова, Е., Георгиева, М., Колева, Ж., Мирчева, К., Тодорова, О., Янева, С. 2000, с. 270–271].

Братя Тъпчилещови създават първата си фирма през 1822 г. Тя носи наименованието „Братя П. Тъпчилещови“. Тази стопанска структура функционира до месец май 1847 г. Следва двугодишен период, през който Хр. Тъпчилещов и Н. Тъпчилещов работят самостоятелно. През май 1849 г. двамата създават втора фирма „Братя П. Тъпчилещови“. Тя просъществува до 15 март 1851 г., след което братята отново се впускат в самостоятелна стопанска дейност [Давидова, Е. 1998, с. 61–62].

Оцелелите до наши дни архивни документи, както ще видим в изложението на това изследване, дават основание да приемем, че през разглеждания период в търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ работят съвместно хаджи Минчо х. Цачев и неговият зет хаджи Николи х. Димов Минчоолу.

Хаджи Минчо х. Цачев е роден през 1800 г. в Дряново. Учи в местното килийно училище. През 1837 г. се премества в Търново [Генчева, Ц., Драганова, Т., Димитров, Й. 1985, с. 100]. Постепенно се превръща във влиятелен търговец, откупчик и събирач на данъци. Участва активно в борбите за установяване на самостоятелна Българска църква [Атанасова, С. 2014, с. 175]. От началото на 40-те години на XIX в. Хаджи Минчо е сандък емини (ковчеж-

ник) на търновския меджлис. Занимава се и с лихварска дейност. Започва да откупува различни данъци през 1848 г. [Янева, С. 2011, с. 76–77]. По време на своята активна стопанска дейност участва в поне две стопански структури. Това са търговските фирми „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ и „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“ [Атанасова, С. 2014, с. 175]. Хаджи Минчо х. Цачев е убит на 22 май 1855 г. Смята се, че покушението върху е него е извършено поради отказа му през същата година да раздели откупуването на беглика с богатия турчин Мехмет ага Караманлията [Генчева, Ц., Драганова, Т., Димитров, Й. 1985, с. 100].

Хаджи Николи х. Димов Минчоолу е заможен търговец. Роден е през 1826 г. в Търново. Неговият баща хаджи Димо е търговец на кожухарски изделия. Хаджи Николи се сродява с хаджи Минчо х. Цачев, като се жени за неговата дъщеря. Заедно със своя тъст участва в борбите срещу гръцкото духовенство. След убийството на хаджи Минчо през 1855 г. хаджи Николи наследява неговото състояние и работи в съдружие с Евстати Селвели. През 1856 г. се установява в Цариград, където се включва още по-активно в борбите за църковна независимост [Генчева, Ц., Драганова, Т., Димитров, Й. 1985, с. 125–126]. Член е на делегацията, упълномощена от Търновската епархия да предяви искане за отстраняване на местния митрополит Панарет и за назначаването на негово място на Неофит Бозвели. След неуспеха на това начинание застава начело на борбата срещу наследника на Панарет на търновската митрополитска катедра – Неофит Византиос. Представя Търновската епархия на Църковно-народния събор (1858 – 1860). Заедно с Христо Тъпчилещов защитава пред Високата порта Великденската акция от 3 април 1860 г. Противник е на унията с Католическата църква. Член е на Привременния смесен съвет на Екзархията за изработване на нейния устав (1870 г.). През 1871 г. участва в екзархийския Народно-църковен събор. Ползва се с авторитет пред османските власти. Депутат е в имперското Велико народно събрание [Божинов, П., Давидова, Е., Георгиева, М., Колева, Ж., Мирчева, К., Тодорова, О., Янева, С. 2000, с. 169]. Връща се в България през 1879 г. Умира през 1892 г. в крайна бедност, похарчил огромни финансови средства в борбата за самостоятелна Българска църква [Генчева, Ц., Драганова, Т., Димитров, Й. 1985, с. 126].

Информация по въпроса за търговията с бакър между братя Тъпчилещови и хаджи Минчо х. Цачев откриваме в неиздания дисертационен труд на Евгения Давидова¹, посветен на стопанската и обществена дейност на братя Тъпчилещови. По разглежданата тема изследователката стига до следните изводи: търговски партньори на братя Тъпчилещови при търговията им с бакър от 1848 до 1851 г. са Хаджи Минчо х. Цачев и Евстати Селвели. Бакърът е търгуван съвместно и самостоятелно [Давидова, Е. 1998, с. 88].

---

¹ Давидова, Е. Братя Христо и Никола Тъпчилещови – стопанска и обществена дейност през Възраждането. Дисертация за присъждане на научна степен „кандидат на историческите науки“. БАН – Институт по история. София, 1998.

В своя по-късна своя публикация Е. Давидова пише, че Хр. Тъпчилещов започва да търгува с бакър през третото десетилетие на XIX в. Според запазената му кореспонденцията през 40-те и 50-те години на столетието (докъм 1856 г.) той търгува основно с т.нар. „токатски бакър“, т.е. с такъв, който е доставян от анадолския град Токат². Хр. Тъпчилещов търгува с бакър главно в периода 1852 – 1862 г., като за целта има един основен съдружник. Първоначално такъв е хаджи Минчо х. Цачев [Давидова, Е. 2014, с. 308–309, 311].

От споменатия дисертационен труд на Евгения Давидова разбираме, че основната част от архива на Никола Тъпчилещов изгаря. Поради това данните за неговата търговска дейност са оскъдни, като в по-голямата си част са базирани на косвени източници [Давидова, Е. 1998, с. 89]. Инцидентът, при който изгарят документите на Н. Тъпчилещов, става в Цариград [**Обзор на архивните фондове...** 1963, с. 60]. Днес малкото оцелели единици от архива на видния възрожденец се съхраняват във *Фонд 6* – „Търговска къща Хр. П. Тъпчилещов“ на Българския исторически архив при Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. В същия фонд се съхраняват и документите от архива на неговия брат Христо Тъпчилещов. За съжаление, сред тях няма достатъчно такива, които имат отношение към ранната дейност на предприемача. В случая под ранен период Е. Давидова има предвид времето до и по време на Кримската война (1853 – 1856) [Давидова, Е. 1998, с. 89–90], т.е. този който съвпада с живота и дейността на хаджи Минчо х. Цачев (1800 – 1855).

Документи, които съдържат информация за съвместната стопанска дейност между хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу (от една страна) и Христо и Никола Тъпчилещови (от друга), се съхраняват във *Фонд 82К* – *Търговска фирма „Никола Минчоолу & Евстати Селвели и дружие“* на Държавен архив – Велико Търново и във *Фонд 307* – „Хаджи Минчо Хаджицачев“ на БИА при Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Това са главно преписи на писма. Основната част от тях са изготвени на гръцки език, което ги прави труднодостъпни за по-голямата част от изследователите. Поради това си позволявам да представя малко по-подробно изложената в тях информация, която касае разглежданата тема, и едва след това да направя съответните изводи и заключения. Важно е да споменем, че в голяма част от преписите не е посочено от чие име са изготвени съответните писма. В някои от случаите това се установява от съдържанието на самите преписи. Позволявам си да посоча и датите на изготвяне на редица писма, които за съжаление, не са запазени (информация за тях черпим от оцелелите до наши дни документи). Правя това с цел да придобием по-пълна представа за обема на кореспонденцията между братя Тъпчилещови и търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев

---

² От края на XVIII в. Токат е основен център за производство на медни изделия. Суровината за нуждите на това производство се доставя от мините в околните селища Ергани, Кюре и Гюмюшхане. По въпроса вж. [Давидова, Е. 2014, с. 308–309].

и дружие“, както и за нейната динамика (доколкото това е възможно на базата на оцелелите до днес документи).

Най-ранната информация за търговия с бакър между братя Тъпчилешови и търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ се съдържа в препис³ на писмо до Никола Тъпчилешов, което е с дата 30 март 1848 г. (явява се отговор на писмо от Н. Тъпчилешов от 22 март 1848 г.). Преписът не е подписан. Според цитирания документ на 30 март 1848 г. авторът на писмото изпраща по османската поща до Н. Тъпчилешов два парични група, които съдържат общо 30 000 гроша. Отбелязано е, че тази сума е събрана по вересии за продаден бакър. Освен това авторът на писмото споделя, че очаква през текущата седмица да получи от бакърджиите още пари по неизплатени задължения, както и че очаква да му бъдат изпратени още 4000 оки бакър, който е „за съдружническата сметка“. Този бакър трябва да бъде изпратен до Търново през Свищов. Споменатите парични групове са запечатани с марка „NDM“⁴. Марката съвпада с инициалите на хаджи Николи х. Димов Минчоолу. Това дава основание да направим следните предположения:

- че човекът, запечатал и изпратил паричните групове до Н. Тъпчилешов, е хаджи Николи Минчоолу;

- че човекът, изготвил и изпратил оригинала на цитирания препис, т.е. писмото, до Н. Тъпчилешов, е хаджи Николи Минчоолу;

- че хаджи Николи извършва посочените действия от позицията на човек, който е пряко свързан със стопанската дейност на хаджи Минчо, т.е. служител в неговата фирма или негов съдружник.

Освен това фактът, че на 30 март 1848 г., т.е. в началото на годината, до Н. Тъпчилешов са изпратени групове с пари, събрани по вересии от продаден бакър, дава основание да допуснем, че търговията с този вид суровина между братя Тъпчилешови (в случая Н. Тъпчилешов) и хаджи Минчо х. Цачев (с прякото участие на хаджи Николи Минчоолу) започва преди споменатата дата. За съжаление, не разполагаме с по-ранни документи, на базата на които да установим точно кога започва търговският обмен, но можем да допуснем, че това се случва не по-късно от предходната, 1847 г.

Част от информацията в цитираният дотук документ се повтаря в друг препис⁵ на писмо, което също е изпратено до Н. Тъпчилешов. То е с дата 6 април 1848 г. Преписът потвърждава изпращането на паричните групове, които съдържат 30 000 гроша. Отново се споменава очакваната от османската столица пратка с бакър. Изразява се желание по възможност пратката да пристигне до началото на панаира в Ески Джумая (дн. гр. Търговище)⁶, закъдето хаджи

³ Преписът е изготвен на гръцки език.

⁴ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 64 гръб, 65.

⁵ Преписът е изготвен на гръцки език. Не е подписан.

⁶ Панаирът в Ески Джумая се е провеждал ежегодно обикновено през месец май. Открива се в деня на Хазър (Гергьовден). Промени в деня на откриване са били

Николи Минчоолу следва да тръгне след 5–6 дни. Документът не е подписан, но споменаването в него на името на хаджи Николи (направено е в трето лице единствено число)⁷ дава основание да приемем, че писмото, чийто препис цитираме, е изготвено от хаджи Минчо х. Цачев.

Изказаното вече мнение, че хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу работят заедно по отношение на търговията с бакър (а и не само), намира своето потвърждение в друг препис⁸ на писмо, подписан с имената и на двамата предприемачи. Писмото е изготвено на 16 април 1848 г. и е адресирано до човек на име Боро Нено⁹. С писмото хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу информират Б. Нено, че на 10 април 1848 г. „Братя П. Тъпчилешца“ изпращат до него (до Б. Нено) с параход от Цариград 93 кюлчета бакър, които, както е записано в цитирания документ, са „за наша сметка“. Освен че с писмото си търновските предприемачи информират Б. Нено за тази стопанска операция, те отправят към него молба, след като получи бакъра, да им го изпрати при първа възможност¹⁰. Логично възниква въпросът какъв е маршрутът за доставка на споменатите в случая 93 кюлчета бакър? Информацията, представена в последната бележка под линия, а именно, че Б. Нено (Ненович) е жител на Свищов, се потвърждава от съдържанието на редица архивни документи¹¹ от фонд *Фонд 307 – „Хаджи Минчо Хаджицачев“* на БИА. Това дава основание да приемем, че използваният в случая маршрут е Цариград – Свищов – Търново.

Не разполагаме с конкретна информация кога изпратените 93 кюлчета бакър са получени от търновските предприемачи, но от препис¹² на писмо, адресирано от хаджи Минчо х. Цачев до братя Тъпчилешцови на 11 май 1848 г. (явява се отговор на писмо от тях, което е с дата 3 май), разбираме, че към същата дата пратката вече е пристигнала. Цитираният препис свидетелства, че доставените в Търново 93 кюлчета бакър са продадени на вересия на „обичайните майстори“.

правени при съвпадение с някой мюсюлмански празник (напр. байрам) или епидемия по хората или по животните. В такива случаи панаирът се отлага за неопределено време или не се провежда. По въпроса вж. [Джафер, А., Салим, М. 2021, с. 45–49].

⁷ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 4, л. 65 гръб, 66, 66 гръб.

⁸ Преписът е изготвен на гръцки език. По-голямата част него е написан с почерка на хаджи Николи Минчоолу.

⁹ Става дума за свищовския предприемач Боро Ненович. В продължителен период от време той поддържа стопански контакти с братя Христо и Никола Пулиеви. Поддържа кореспонденция и с Евлоги Георгиев. Настоятел е заедно с братя Пулиеви, братя Тъпчилешцови и братя И. Гешови на първия български вестник „Български орел“, вж. [Найденков, И. 2017, с. 157, 161, 357, 452].

¹⁰ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 4, л. 85.

¹¹ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 4, л. 111; а.е. 5, л. 87 гръб, 99 гръб.

¹² Преписът е изготвен на гръцки език.

В цитирания документ е изложена и сметка, която разкрива детайли по разглежданата стопанска операция. Отбелязано е, че общото тегло на тези 93 кюлчета е 4078 оки. Отбелязана е и покупната цена на бакъра в Цариград, в която по всичко изглежда са включени и транспортните разходи до българските земи (в случая до Свищов) – 53 421 гроша и 20 пари. Отбелязана е и продажната цена – 62 597 гроша и 12 пари (споменава се и единична цена за ока, която е 15 гроша и 14 пари). Записаната разлика е 9175 гроша и 32 пари. Отбелязани са и следните разходи, направени след приемането на бакъра в Свищов:

- за „комисион“ и разходи на Боро Нено – 102 гроша и 20 пари;
- за претегляне на стоката – 40 гроша (отбелязано е, че се заплаща 1 % от теглото на стоката);
- за транспорт от Свищов до Търново – 285 гроша и 20 пари.

Общата сума на посочените разходи е 428 гроша. Те са извадени от споменатите 9175 гроша и 32 пари и в края на сметката е записана сумата от 8747 гроша и 12 пари, която се явява печалба от разглежданата стопанска операция с бакър¹³. Представената информация налага извода, че в процентно изражение тази печалба е между 16% и 16,5%.

Изложената вече информация, че хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу продават на вересия получения от братя Тъпчилещови бакър, се потвърждава от препис¹⁴ на писмо, изпратено до тях (в Цариград) от хаджи Минчо х. Цачев на 18 май 1848 г. (явява се отговор на писмо от Тъпчилещови до Търново от 10 май 1848 г.). В цитирания документ Хаджи Минчо споменава, че търновската фирма успява да събере от казанджиите $\frac{1}{4}$ от вересиите и че същите им дължат още „до 48 хил[яди]“ гроша¹⁵.

На 25 май 1848 г. хаджи Минчо х. Цачев изпраща ново писмо¹⁶ до братя Тъпчилещови (отговор е на тяхно писмо, което е с дата 17 май). От запазения му препис разбираме, че според желанието на Тъпчилещови хаджи Минчо е „вкарал в сметката за изпратения от Вас бакър заедно с $\frac{1}{2}$ дълг съответно гроша 57 795 $\frac{1}{2}$ в новата Ви партида и бъдете спокойни“. С писмото хаджи Минчо отправя следните искания към братята: да водят в отделна сметка „това, което имаме със съдружника ни във Виена и разбира се за делата ни с него отделно да пишете“ и: „а това, което имаме с Вас не е необходимо да го разделяте, понеже аз нямам друг освен зет ми, и ние работим добре с него“.

Кой е споменатият съдружник във Виена, разбираме от следващите редове на цитирания документ, където хаджи Минчо споделя, че е получил писмо от Виена, в което „г-н Евстатиос“ му пише да предложи на братя Тъпчилещови, ако те имат нужда от пари в австрийската столица, да се обърнат към

¹³ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 111, 112 гръб.

¹⁴ Преписът е изготвен на гръцки език.

¹⁵ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 110.

¹⁶ Преписът на писмото е изготвен на гръцки език.

него (към г-н Евстатиос) и той ще им „тегли камбио“¹⁷. В случая е логично да приемем, че става дума за Евстати Селвели, който е съдружник на хаджи Минчо х. Цачев в търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“¹⁸. От цитирания документ разбираме, че по това време Евст. Селвели се намира във Виена.

Логичният начин, по който можем да обясним гореизложените цитати от писмото на хаджи Минчо до братя Тъпчилешови, касаещи „съдружника ни във Виена“ („г-н Евстатиос“) и „аз нямам друг освен зет ми и ние работим добре с него“, е следният: както вече отбелязахме, през разглежданата 1848 г. хаджи Минчо работи в съдружие с Евстати Селвели, което носи наименованието „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“, а в търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ работи със своя зет хаджи Николи Минчоолу, и именно в рамките на тази стопанска структура се осъществява разглежданата в случая търговия с бакър с братя Тъпчилешови.

В подкрепа на изложеното мнение, а именно, че разглежданият в това изследване обмен на бакър с братя Тъпчилешови се осъществява от търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“, е следващият (в хронологичен ред) запазен препис¹⁹ на писмо (писмото е изготвено на 5 октомври 1848 г.), изпратено от Търново до братя Тъпчилешови – преписът е подписан от името на търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“. В него се изразява надеждата, че при първия удобен случай в Търново ще бъде изпратен бакър, за който става дума в предходни писма²⁰.

Информация за търговията с бакър между братя Тъпчилешови и фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ през 1848 г. откриваме и в препис²¹ на писмо, изпратено от Хаджи Минчо до Тъпчилешови на 14 декември с.г. (отговор е на писмо от Тъпчилешови от 6 декември 1848 г.). В цитирания документ се споменава неназована като артикул стока, която, след като братя Тъпчилешови получат, следва да купят и отправят към Търново 4000 оки бакър от вида,

¹⁷ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 111 гръб.

¹⁸ За съществуването на тази фирма през 1848 г. свидетелства документ от същата година, вж. [НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 107]. Друг документ (договор, изготвен на гръцки език) свидетелства, че през месец декември 1847 г. се създава съдружие, в което участват хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу (от една страна) и Евстати Селвели и Атанас х. Николов (от друга страна). В договора не се споменава наименованието на съдружието, но анализът на документалната информация, с която разполагаме, налага извода, че този договор има отношение към търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“. За договора вж. [Горанчев, В. 2021, с. 259–260].

¹⁹ Преписът е изготвен на гръцки език с почерка на хаджи Николи Минчоолу.

²⁰ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 85 гръб.

²¹ Преписът е изготвен на гръцки език.

който изпращат и преди това. Желанието на хаджи Минчо е, „ако пътува паракходът“, като вероятно има предвид, че по това време на годината е възможно корабоплаването да е преустановено, стоката да бъде изпратена до Варна, а оттам – в Търново. При невъзможност да се осъществи транспортирането на бакъра по вода хаджи Минчо предлага това да стане по суша с каруци. Освен това настоява Тъпчилещови да платят предварително и обратния път до Цариград, за да им бъде изпратен червиш²².

Поръчката, касаеща споменатите 4000 оки бакър, се потвърждава и от друг препис²³ на писмо до Тъпчилещови, което е с дата 21 декември 1848 г. (отговор е на тяхно писмо от 13 декември)²⁴.

Най-ранният документ, който съдържа информация за търговията с бакър на братя Тъпчилещови и търговската фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ през 1849 г., е писмо²⁵ с дата 9 януари 1849 г. Изготвено е във Варна от Константинос Йоаниду от името на Йоанис (Иван) Папалука²⁶. Адресирано е до „почитаемите господа х. Минчо х. Цачо и Евстати х. Н. Селвили и др[ужие] [в] Търново“, т.е. до вече споменатата търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“. В случая възниква логичният въпрос защо писмото не е адресирано до фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“, след като, както виждаме до момента, именно чрез нея се осъществява търговският обмен на бакър между братя Тъпчилещови и хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу. Отговорът на този въпрос откриваме в съдържанието на цитирания документ – с него Й. Папалука информира хаджи Минчо и Евстати Селвели, т.е. фирма „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“, че с австрийски кораб, акостирал във Варна, са пристигнали техни стоки: общо 9 бали каликот и американ, т.е. стоки, с които търгува именно тази стопанска структура. Допълнено е, че в деня на изготвянето на цитираното писмо (9 януари 1849 г.) на варненското пристанище пристига и кораб с капитан, чието име е Н. Ставракоглу, с още 12 бали тяхна стока (артикулите не се споменават). Между изложената информация, касаеща пристигането във Варна на стоки, предназначени за фирма „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дру-

²² **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 4, л. 106.

²³ Преписът е на гръцки език. Началната му част е изготвена с почерка на хаджи Николи Минчоолу.

²⁴ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 4, л. 106 гръб.

²⁵ Писмото е изготвено на гръцки език.

²⁶ В своя дисертационен труд, посветен на стопанската и обществената дейност на братя Тъпчилещови, Е. Давидова споменава името като Иван Папалука (вероятно в изследваните от нея документи фигурира този вариант), вж. [Давидова, Е. 1998, с. 87]. В този смисъл можем да допуснем, че въпреки изписването на името на този стопански партньор на търновските предприемачи в разглежданото писмо според правилата на гръцката именна традиция, не е изключено той да е българин.

жие“, се споменава и доставката на 113 „парчета“ мед (бакър), пристигнали с австрийския кораб. Не се споменава откъде са изпратени²⁷. Можем да допуснем, че става дума за очакваните 4000 оки бакър, споменати в цитираните преписи на писма от 14 и 21 декември 1848 г.²⁸. Изводът, който можем да направим по повод на цитирания документ, е, че в свое писмо Йоанис Папалука излага информация, която касае и двете фирми, в които има участие хаджи Минчо х. Цачев. Както ще видим по-нататък в изложението, това не е изолиран случай, а по-скоро е установена практика.

Пристигналите във Варна 113 „парчета“ бакър впоследствие са изпратени в Търново заедно със стоките, предназначени за търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“ (каликот, териплик, шевашпур, фермайшия и др.). Това се случва на 23 януари 1849 г. За целта са използвани услугите на керванджии. Тази информация черпим от друго писмо²⁹, което е изпратено от Йоанис Папалука до „почитаемите господа х. Минчо х. Цачо и Евстати Селвили и друж[ие] в Търново“. Писмото е изготвено във Варна на 26 януари 1849 г.³⁰.

Информация за поредната поръчка за доставка на бакър, направена през 1849 г. за нуждите на търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“, откриваме в препис³¹ на писмо, изпратено от хаджи Минчо х. Цачев до Никола Тъпчилещов. Писмото е изготвено в Търново на 29 март 1849 г. (отговор е на писмо от Н. Тъпчилещов с дата 21 март 1849 г.). От съдържанието на разглеждания документ (препис на писмото от 29 март) разбираме, че в предходен период (не става ясно точно кога) хаджи Николи Минчоолу отправя искане за доставка на 5000 оки бакър. В този контекст Хаджи Минчо изразява надежда, че в отговор на своето писмо ще получи потвърждение за изпращането на споменатия бакър. Допълва, че желае да бъдат доставени и 15–20 каси с челик (стомана), но само ако цената е до 180 гроша за кантар. Уточнява, че ако цената на челика е по-висока от споменатите 180 гроша, тогава той не представлява интерес за него. Като причина изтъква, че същата суровина се доставя „по нашите места от Белград“. Хаджи Минчо предлага посочените стоки (бакър и челик) да бъдат изпратени до Родосто (дн. Текирдаг), за да бъдат приети от кираджии, по които за Цариград ще бъдат изпратени 4000 оки козя лой³².

Оцелелите до наши дни документи свидетелстват, че през 1849 г. търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ продава получения от братя Тъп-

²⁷ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 44, л. 10, 10 гръб.

²⁸ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 106, 106 гръб.

²⁹ Писмото е изготвено на гръцки език от Константинос Йоаниду.

³⁰ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 44, л. 15, 15 гръб.

³¹ Преписът е изготвен на гръцки език.

³² НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 103 гръб.

чилешцови бакър в Търново и Русчук. Тази информация откриваме и в препис³³ на писмо, адресирано от хаджи Минчо х. Цачев до „Братя П. Тъпчилешцови“ (в Цариград). Писмото е изготвено в Търново на 9 април 1849 г. (отговор е на писмо от Тъпчилешцови с дата 1 април с.г.). От разглеждания препис разбираме и това, че на 4 април по доверен човек от Търново са изпратени в Калофер до един от братя Тъпчилешцови (не се споменава точно кой) 10 428 $\frac{3}{4}$ гроша, събрани до момента от продажбата на бакър. Допълва се и това, че събирането на вересиите по продадения бакър продължава³⁴.

За нова пратка с бакър, предназначен за търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“, свидетелства писмо³⁵, изпратено от Йоанис Папалука (във Варна) до „Почитаеми[те] господа х. Минчо х. Цачо и Евстати Селвели [и] дру[жие] в Търново“ на 10 май 1849 г. Както вече споменахме, с адресирани по този начин писма Й. Папалука информира за доставки едновременно и двете фирми, в които участва хаджи Минчо. В случая разбираме, че по кираджии, които са приносители на цитираното писмо, Папалука изпраща до Търново различни стоки, предназначени за търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“: американ, прежда и др., както и 58 „парчета“ мед (бакър) за търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“. От съдържанието на цитираното писмо разбираме и това, че към писмото са приложени две митнически тескерета за 12 бали със стока и за 75 „парчета“ мед (бакър)³⁶.

В архивите откриваме още едно документално доказателство, че фирмата на варненския посредник Йоанис Папалука работи едновременно и с двете стопански структури, в които участва хаджи Минчо х. Цачев (търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ и търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“). Вероятно това доказателство е резултат от непреднамерено допусната грешка – писмо³⁷ с дата 19 август 1849 г., което е изпратено от Варна до Търново, е адресирано до „господата х. Минчо х. Цачо и Евстати х. Н. Селвели и дру[жие]“, а обръщението в неговото начало е „Господа х. Минчо х. Цачо и дру[жие] в Търново“. Писмото е подписано от двама души – Ламбос Йоаниду и Константинос Й. Папалука³⁸ които, ако съдим по техните имена, са синове на Константинос Йоаниду и Йанис Папалука (изглежда през 1849 г. те се включват в стопанската дейност на своите бащи).

Информация за част от клиентите, на които търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ продава бакър, получаван от братя Тъпчилешцови през 1849 г., откриваме препис³⁹ на писмо до цариградските предприемачи,

³³ Преписът е изготвен на гръцки език от хаджи Николи Минчоолу.

³⁴ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 102 гръб.

³⁵ Писмото е изготвено на гръцки език.

³⁶ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 44, л. 1, 1 гръб.

³⁷ Писмото е изготвено на гръцки език.

³⁸ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 44, л. 18, 18 гръб.

³⁹ Преписът е изготвен на гръцки език.

изготвено в Търново на 19 юли с.г. (отговор е на писмо от Тъпчилещови с дата 11 юли 1849). В цитирания документ се споменават собствениците на два дюкяна в Търново, чиито домове изгарят в пожара от 1845 г. Собственото име на единия от тях е Атанас. Фамилията му започва с „Мутк.“⁴⁰, но не може да бъде разчетена в пълен обем, тъй като е написана в края на един от редовете на преписа. Същият дължи за получен бакър 4500 гроша. Заявява, че ще го плати след един-два месеца. Друг длъжник, записан само със собственото му име – Петко (не са посочени бащино или фамилно име), дължи, както е записано в документа, за „*нашия и съдр[ужническия] бакър*“ 37 000 гроша. Той също е поема ангажимент да изплати дължимата сума, но на по-късен етап⁴¹.

Информация за разплащане между търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ и братя Тъпчилещови при търговията им с бакър през 1849 г. откриваме в препис⁴² на писмо, изпратено от търновската фирма до „*Господа братя П. Тъпчилещови*“. Писмото е изготвено в Търново на 2 август 1849 г. (отговор е на писмо от братя Тъпчилещови с дата 25 юли 1849 г.). От този документ разбираме, че на 3 август търновските предприемачи трябва по свой човек да изпратят до единия от братя Тъпчилещови „*грошовете, които сме събрали за сметката Ви от зимния Ви бакър*“⁴³⁴⁴. Този цитат свидетелства, че писмото е изпратено до другия, също неназован по име брат. Можем да допуснем, че това е Христо Тъпчилещов, за когото знаем, че е главното действащо лице във фамилната фирма⁴⁵.

За реализирането на споменатото плащане на „зимния“ бакър свидетелства препис⁴⁶ на писмо, изпратено от Търново отново до „*Братя П. Тъпчилещови*“. Писмото е с дата 16 август 1849 г. (отговор е на писмо от 8 август 1849 г.). От неговия препис разбираме, че неназованият по име представител на фамилията Тъпчилещови, до когото са изпратени парите за „зимния“ бакър, се намира в Калофер, откъдето впоследствие той потвърждава тяхното получаване. В случая е важно да отбележим, че цитираният препис е подписан по следния начин: „*Хаджи Минчо х. Цачу и дру[жие]*“⁴⁷ – факт, който подкрепя мнението, че именно това е фирмата, чрез която хаджи Минчо х. Цачев и хад-

---

⁴⁰ Вероятно става дума за търновския бакърджия Атанас Муткуров, който е баща на първия български генерал след Освобождението – ген. м-р Сава Атанасов Муткуров (4 декември 1852 – 3 март 1891), вж. [Генчева, Ц., Драганова, Т., Димитров, Й. 1985, с. 322–323].

⁴¹ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 101.

⁴² Преписът е изготвен на гръцки език с почерка на хаджи Николи Минчоолу.

⁴³ Вероятно се има предвид бакър, който е доставен през зимата.

⁴⁴ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 86.

⁴⁵ По въпроса, вж. [Русев, И., 2015, с. 489].

⁴⁶ Преписът е изготвен на гръцки език.

⁴⁷ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 100.

жи Николи Минчоолу осъществяват съвместната с братя Тъпчилещови търговията с бакър.

Съхранените исторически извори не предоставят информация за обмен на бакър между братя Тъпчилещови и търговската фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ през 1850 г., но документ от същата година свидетелства за доставка на желязо, изпратено от братя Тъпчилещови до търновската фирма. Пратката е транспортирана през Варна. Тази информация се съдържа в писмо⁴⁸, изготвено във Варна на 29 май 1850 г. Документът е сериозно увреден от времето. Текстът е силно избелял, а на много места е безвъзвратно унищожен. В заключителната част, където е изписано името на подателя, липсва какъвто и да било текст⁴⁹. Фактът, че разглежданото писмо е изпратено от Варна, както и сходството на почерка, с който е написано, с този от писмата, изпратени до Търново от името на Ламбос Йоаноду и Константинос Папалука, дава основание да приемем, че именно те са негови автори.

За търговски обмен на бакър между Христо и Никола Тъпчилещови и търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ през 1851 г. свидетелстват записки в тефтер, воден основно от хаджи Минчо хаджи Цачев⁵⁰. В тефтера е изложена и сметка, която разкрива поне част от реализацията по българските земи на получения от търновската фирма бакър. Сметката е с дата 5 ноември 1851 г. Изготвена е от хаджи Николи Минчоолу. В случая е коректно да отбележим, че в нея не е посочено конкретно към продажбата на какъв вид стока тя има отношение, но споменатите обеми и цени (цената за една ока е между 17 гроша и 10 пари и 17 гроша и 30 пари), както и други косвени признаци, дават основание да приемем, че сметката касае именно продажбите на бакър. Според нейното съдържание, без да е посочен някакъв период от време, общата стойност на продадения от търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ бакър е 125 895 гроша и 33 пари. От тази сума са извадени направените разходи, които са 4482 гроша и 10 пари, и така крайната сума е 121 413 гроша и 23 пари.

Цитираната сметка съдържа информация и за субектите, на които търновските предприемачи продават бакър. За съжаление, повечето от тях са записани само със собствените им имена, което прави проблемно тяхното идентифициране. Затова ще споменем само селищата, в които се намират – Ловеч, Казанлък, Русчук и Габрово. Сред хората, представени с наименование на тяхната фирма или с две техни имена, са „Теодор и дружие“ от Русчук, Начо Иванов от Русчук и Петко Мехович (или Михович) от Видин. Споменава се и хаджи Пенчо от Габрово, като вероятно се има предвид хаджи Пенчо х. Цачев, който е един от братята на хаджи Минчо х. Цачев.

⁴⁸ Писмото е изготвено на гръцки език.

⁴⁹ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 44, л. 21, 21 гръб.

⁵⁰ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 197, л. 32, 40, 40 гръб.

В сметката фигурира и името на търговския агент Иванчо Радович⁵¹. Архивни документи свидетелстват, че през разглеждания период той работи основно за търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“, като е ангажиран с продаване на стоки в различни селища (предимно в българските земи на север от Балкана) и събиране на вересиите по тези продажби. За съпричастността му към същата стопанска сруктура свидетелстват редица документи, изготвени от самия него⁵². Историческите извори обаче свидетелстват, че успоредно с дейността си в полза на търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“ Ив. Радович продавал и бакър, принадлежал на търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“. Такава информация се съдържа в писмо⁵³, което хаджи Минчо х. Цачев изпраща до Ив. Радович (в Русчук) на 3 октомври 1851 г. В него търновският предприемач нарежда на Ив. Радович да предостави 50 оки бакър на жител на Русчук, чието име е Тодор Недков, но само след като Тодор изплати дълга си по получен преди това бакър. От цитирания документ разбираме, че към момента търновската фирма разполага със 100 оки бакър, за които хаджи Минчо споменава, че ако Ив. Радович намери купувачи в Русчук, ще му бъдат изпратени там по кираджия. От документа разбираме и каква е актуалната цена на една ока от този артикул – 17 гроша и 10 пари⁵⁴.

Хаджи Минчо изпраща на Иванчо Радович и полици, имащи отношение към продаден бакър, за да събира задълженията по тях. За това свидетелства негово писмо⁵⁵ до Ив. Радович (в Русчук), което е с дата 12 март 1852 г. С това писмо Хаджи Минчо поръчва на Радович да събира парите и по други полици за продаден на казанджиите в Русчук бакър и след като ги събере, да ги изпрати „башка“, т.е. отделно, на хаджи Минчо, за да не се смесват с „хисапа“ (сметката) на „мазата“ (склада) в Търново, за която от цитирания документ разбираме, че отговаря Атанас х. Николов⁵⁶. Освен това хаджи Минчо нарежда на Иванчо Радович да отправи запитване до казанджиите в Русчук дали имат нужда от още бакър. При евентуален интерес от тяхна страна хаджи Минчо има готовност да изпрати необходимото количество в крайдунавския град. Цитираният документ разкрива, че въпросният бакър е доставен от Русия⁵⁷.

Доказателство, че Иванчо Радович продава бакър, собственост на фирмата „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“, откриваме и в тефтерите на Радович.

⁵¹ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 5, л. 59.

⁵² ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 196, л. 30, 30 гръб; а.е. 200, л. 1.

⁵³ Писмото е изготвено на български език.

⁵⁴ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 160, л. 35.

⁵⁵ Писмото е изготвено на български език с почерка на хаджи Минчо.

⁵⁶ В случая вероятно става дума за склада на търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“.

⁵⁷ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 160, л. 40, 41 гръб.

Според бележка в един от тях на 8 декември 1852 г. във Видин той събира от местните бакърджии вересии по продажба на бакър, собственост на хаджи Минчо х. Цачев (респ. на търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“). На посочената дата Ив. Радович получава от Петко Михов и Стан Казанджи 12 244 гроша и 20 пари, а от Петко Николаев – 8 730 гроша. От цитираната бележка разбираме и това, че към момента видинските казанджии имат да плащат още 1521 оки бакър на цена 18 гроша за една ока, което прави 27 378 гроша⁵⁸. От записка в друг тефтер на Иванчо Радович разбираме, че на 18 януари 1853 г. той изпраща от Видин до Търново паричен груп, който е предназначен за търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“. Заедно с този груп изпраща и 2402 гроша и 20 пари, записани като „*хаджиюви пари от казанджиите*“⁵⁹, т.е. средства от продаден бакър, собственост на търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“.

Потвърждение на мнението, че хаджи Николи Минчоолу има пряко отношение към продажбите на бакър, осъществявани от търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“, откриваме в негово писмо⁶⁰ до Иванчо Радович (в Русчук). Писмото е изготвено в Търново на 24 януари 1852 г. С него хаджи Николи информира Радович, че от вече споменатия казанджия Тодор Недков трябва да вземе 2731 гроша и 22 пари, а от други казанджии, записани само със собствените им имена – Начо и Иван (възможно е да става дума за по-горе споменатия Начо Иванов), трябва да събере още 3090 гроша и 28 пари. Освен това хаджи Николи споменава, че му предстои пътуване до Цариград. В този контекст настоява Радович да се прибере в Търново, за да му провери сметките⁶¹.

Информация за разплащане по отношение на търговията с бакър, която осъществяват представителите на рода Тъпчилещови и търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ през 1852 г., откриваме в препис на писмо⁶², изпратено от хаджи Минчо до Никола Тъпчилещов (в Цариград). Писмото е с дата 19 февруари 1852 г. В него се споменава се, че от Търново до Цариград е изпратен паричен груп, предназначен за „*счота за бакъра*“. Споменава се и че продължава събирането на пари за продаден до момента бакър – някой си Симеон плаща 1500 гроша и се очаква до една седмица да даде още 1500 гроша, след което следва общата сума от 3000 гроша да бъде изпратена в османската столица⁶³.

От препис⁶⁴ на писмо, изпратено от Търново до Никола Тъпчилещов (в Цариград) на 11 март 1852 г. разбираме, че търновските съдружници разпола-

⁵⁸ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 202, л. 11 гръб.

⁵⁹ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 195, л. 35.

⁶⁰ Писмото е изготвено на български език с почерка на хаджи Николи Минчоолу.

⁶¹ ДА – В. Търново, Ф. 82К, оп. 1, а.е. 119, л. 1, 1 гръб.

⁶² Преписът е изготвен на български език.

⁶³ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 5, л. 54.

⁶⁴ Преписът е изготвен на български език.

гат със 70 „капака“ бакър, които все още не са успели да продадат, както и че не разполагат с пари от продаден до момента бакър, понеже срещат затруднения по събирането на вересиите⁶⁵. На по-късен етап за по-бързото събиране на тези вересии те натоварват свои служители, които са на неназован по име панаир, със задачата да събират пари от присъстващите там длъжници бакърджии. Това разбираме от препис⁶⁶ на писмо до Никола Тъпчилещов, което е с дата 6 май 1852 г. (отговор е на негово писмо до Търново с дата 28 април 1852 г.). Същият исторически извор информира и за това, че търновските съдружници очакват от Тъпчилещов нова пратка с бакър⁶⁷.

Според друг препис⁶⁸ на писмо, адресирано до Никола Тъпчилещов на 27 май 1852 г. (отговор е на негово писмо от 19 май 1852 г.), една от причините за забавянето на събирането на вересиите за продадения бакър е, че част от длъжниците бакърджии са във Влашко, продават изработената от тях продукция. Според съдържанието на цитирания документ търновските предприемачи очакват те да изплатят своите задължения, след като се завърнат⁶⁹.

Историческите извори свидетелстват, че през 1852 г. във връзка с търговията с бакър Никола Тъпчилещов посещава Свищов. Цариградският предприемач е в крайдунавския град на 10 юни 1852 г. По същото време там е и хаджи Николи Минчоолу. Тази информация черпим от препис на писмо⁷⁰, изготвено на същата дата. То е изпратено от хаджи Минчо х. Цачев до Христо Тъпчилещов (в Цариград) в отговор на негово писмо от 2 юни 1852 г. В писмото си хаджи Минчо изразява надежда, че Н. Тъпчилещов, придружаван от хаджи Николи, ще посети Търново⁷¹. Вероятно това се случва, тъй като от препис⁷² на писмо с дата 17 юни 1852 г. и изпратено отново до Христо Тъпчилещов разбираме, че неговият брат е „донесъл“ в града 350 „парчета“ руски бакър и определя продажната му цена на 18 гроша за ока⁷³. Доставка на руски бакър се споменава и в препис на писмо⁷⁴ до Христо Тъпчилещов (в Цариград), което е с дата 22 юли 1852 г.⁷⁵

В свое писмо до търновските съдружници с дата 16 юни 1852 г. Никола Тъпчилещов изпраща приложена сметка (сметката не е запазена) за 473 „пар-

---

⁶⁵ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 5, л. 57 гръб.

⁶⁶ Преписът е изготвен на гръцки език. Не е отбелязан авторът на писмото, но от неговия контекст разбираме, че то е написано от хаджи Николи Минчоолу.

⁶⁷ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 5, л. 63 гръб.

⁶⁸ Преписът е изготвен на гръцки език.

⁶⁹ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 5, л. 69 гръб.

⁷⁰ Преписът е изготвен на български език.

⁷¹ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 5, л. 72.

⁷² Преписът е изготвен на гръцки език с почерка на хаджи Николи Минчоолу.

⁷³ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 5, л. 72 гръб.

⁷⁴ Преписът е изготвен на гръцки език.

⁷⁵ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 5, л. 76 гръб.

чета“ бакър. От тях 300 „парчета“ са транспортирани в Търново, а останалите 173 са оставени в Свищов „за да се похарчат на други места“. Тази информация откриваме в препис на писмо⁷⁶, изпратено до Никола Тъпчилещов на 24 юни 1852 г.⁷⁷ От друг препис на писмо⁷⁸ до Н. Тъпчилещов (в Цариград) с дата 12 август 1852 г. разбираме, че тази пратка с бакър е доставена в българските земи през Свищов със съдействието на тамошния предприемач Христо Папазоолу. Впоследствие от останалите в Свищов 173 „парчета“ 150 са изпратени във Видин⁷⁹. От препис на писмо⁸⁰ до Никола Тъпчилещов (датата не е отбелязана) става ясно, че споменатият бакър е руски и е продаван за „сдружническа сметка“⁸¹. Друг евентуален посредник в Свищов, освен Христо Папазоолу, при доставките на бакър за търновските сдружници е човек, записан само със собственото му име – Боро⁸², като вероятно става дума за вече споменатия Боро Нено (Ненович).

От препис на писмо⁸³ до Никола Тъпчилещов с дата 22 юли 1852 г. разбираме, че към посочената дата търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ продава в Търново „до 1000 оки“ от „новия бакър“. Цената за една ока е 18 гроша, а срокът на плащане – 61 дни⁸⁴. Тази информация се потвърждава и от препис⁸⁵ на друго писмо до Н. Тъпчилещов (в Калофер) с дата 23 юли 1852 г. В документа се допълва и това, че до него са изпратени 12 000 гроша, които по всичко изглежда са от продажба на бакър⁸⁶.

През 1852 г. търновските сдружници проявяват интерес към евентуалното наличие в Цариград на т.нар. „токатски“ бакър и към актуалната му цена. Това разбираме от съдържанието на препис на писмо⁸⁷, адресирано до Никола Тъпчилещов (в Цариград) на 5 август 1852 г.⁸⁸

В няколко от преписите на писма откриваме информация и за доставки на желязо в Търново. За съжаление, информацията е фрагментарна и не разкрива този процес в пълнота. В препис на писмо⁸⁹ от Търново до Никола Тъпчилещов (писмото е с дата 26 август 1852 г.) се споменават 288 „пластини“

⁷⁶ Документът е изготвен на гръцки език.

⁷⁷ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 2, л. 1.

⁷⁸ Преписът е изготвен на гръцки език.

⁷⁹ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 83, 83 гръб.

⁸⁰ Преписът е изготвен на гръцки език.

⁸¹ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 116.

⁸² **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 91 гръб.

⁸³ Преписът е изготвен на гръцки език.

⁸⁴ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 77 гръб.

⁸⁵ Преписът е изготвен на гръцки език.

⁸⁶ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 78 гръб.

⁸⁷ Преписът е изготвен на гръцки език.

⁸⁸ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 81 гръб.

⁸⁹ Преписът е изготвен на гръцки език.

желязо, които са на стойност 22 415 гроша и 20 пари. Не се споменава откъде е доставено, но в заключителната част на документа се четем, че ако за Тъпчилещов е по-изгодно, може да доставя тази суровина и от Англия⁹⁰.

Информация по въпроса откъде са доставени споменатите 288 пластини желязо откриваме в писмо⁹¹, което е изпратено от Никола Тъпчилещов до фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ на 4 август 1852 г. Според документа желязото е доставено от Одеса⁹².

Доставките на желязо в Търново през 1852 г. се осъществяват с посредничеството на свищовския предприемач Христо Папазоолу. Тази информация откриваме в препис⁹³ на писмо до него, което е с дата 25 август 1852 г.⁹⁴ За дейността на Хр. Папазоолу по доставката на стоки в полза на търновските предприемачи свидетелства и писмо⁹⁵ от „Христо Папазоолу и дружие“ (в Свищов) до „хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ (в Търново). Писмото е с дата 30 октомври 1852 г. С него Папазоолу отправя молба към търновската фирма да му бъдат възстановени разходи по доставката на стоки, които възлизат на 1111 гроша и 2 пари. Писмото е придружено със сметка за направените разходи. В нея се споменават желязо, изпратено в Търново, 137 кюлчета с бакър, които са изпратени във Видин, както и две пратки с хайвер за Търново⁹⁶.

Търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ продължава съвместната търговия с бакър с представителите на фамилията Тъпчилещови и през 1853 г. Най-ранният документ, касаещ този вид дейност през същата година е препис⁹⁷ на писмо от Търново до Никола Тъпчилещов (в Цариград). Писмото е с дата 13 януари 1853 г. От запазения му препис разбираме, че то е изпратено в отговор на писмо от Н. Тъпчилещов до фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ с дата 5 януари 1853 г. Разглеждания документ (преписът на писмото до Н. Тъпчилещов от 13 януари 1853 г.) не е подписан, но от съдържанието му разбираме, че писмото е изготвено от хаджи Николи Минчоолу – в него той съобщава на Н. Тъпчилещов, че неговият тъст (т.е. хаджи Минчо х. Цачев) възнамерява на по-следващия ден (15 януари) да предприеме пътуване по суша до Цариград.

В цитирания документ се споменава, че търновските предприемачи получават по пощата от Видин 6000 гроша по вересии от продаден бакър. Споменава се и това, че хаджи Минчо полага големи усилия за събирането на

⁹⁰ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 89 гръб, 90.

⁹¹ Писмото е изготвено на български език. Написано е от Костаки Маринович от името на Никола Тъпчилещов.

⁹² **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 3, л. 20.

⁹³ Преписът е изготвен на гръцки език.

⁹⁴ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 87.

⁹⁵ Писмото е изготвено на български език.

⁹⁶ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 3, л. 15, 15 гръб, 16.

⁹⁷ Преписът е изготвен на гръцки език.

останалите вересии за продадения във Видин бакър, като се очаква те да бъдат платени по текущите в града цени на монетите: маджарка – 56 гроша, махмудие – 90 гроша, меджидие – 21 ½ гроша и др. Освен това хаджи Николи Минчоолу предлага на Н. Тъпчилещов да урегулират сметките си, като Тъпчилещов вземе сумата за продадения във Видин бакър от сметката на изпратения от търновските предприемачи и продаден от него в Цариград червиш⁹⁸.

Потвърждение за споменатото пътуване на хаджи Минчо до Цариград откриваме в друг препис⁹⁹ на писмо, изпратено до Н. Тъпчилещов (в Цариград) на 20 януари 1853 г. (отговор е на писмо от Тъпчилещов до търновските предприемачи с дата 12 януари 1853 г.). Цитираният документ не е подписан, но от съдържанието му разбираме, че също е изготвен от хаджи Николи Минчоолу. В него той потвърждава предходното си писмо до Н. Тъпчилещов от 13 януари 1853 г. и му съобщава, че на 15 януари неговият тъст хаджи Минчо х. Цачев заедно с брат му Цоньо (Цончо) х. Цачев, са тръгнали за Цариград¹⁰⁰. Информацията за това пътуване се потвърждава и от препис¹⁰¹ на писмо (също с дата 20 януари 1853 г.), изпратено от хаджи Николи до Христо Тъпчилещов¹⁰².

Докато хаджи Минчо е в османската столица, хаджи Николи Минчоолу изпраща ново писмо до Н. Тъпчилещов (в Цариград). Според запазения му препис¹⁰³ то е с дата 27 януари (отговор е на писмо от Н. Тъпчилещов до търновската фирма с дата 19 януари). С цитирания документ хаджи Николи потвърждава предходното си писмо до Н. Тъпчилещов от 20 януари и му съобщава, че му изпраща пари, събрани по вересии за продаден бакър в Търново (общо 3931 гроша и 20 пари) и Видин (общо 9051 гроша и 20 пари). Парите са изпратени в груп, който съдържа различни монети (махмудиета, всяко от които на стойност 90 гроша, минджици по 55–56 гроша, английски лири по 116 гроша и др.) на обща стойност 12 983 гроша. С писмото хаджи Николи изпраща на Н. Тъпчилещов и пощенска квитанция, срещу която да получи паричния груп от пощата¹⁰⁴.

Изпращането на този груп се потвърждава от препис на писмо¹⁰⁵, което е с дата 3 февруари 1853 г. То е изпратено от хаджи Николи Минчоолу до Н. Тъпчилещов (в Цариград) (отговор е на писмо от Тъпчилещов с дата 26 януари)¹⁰⁶.

⁹⁸ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 133 гръб, 134.

⁹⁹ Преписът е изготвен на гръцки език.

¹⁰⁰ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 135.

¹⁰¹ Преписът е изготвен на гръцки език.

¹⁰² **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 135 гръб.

¹⁰³ Преписът е изготвен на гръцки език.

¹⁰⁴ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 136 гръб, 137.

¹⁰⁵ Преписът е изготвен на гръцки език.

¹⁰⁶ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 139.

На 10 февруари 1853 г. хаджи Николи Минчоолу (в Търново) изпраща друго писмо до Н. Тъпчилещов (в Цариград) (отговор е на писмо от Н. Тъпчилещов до търновската фирма с дата 2 февруари). От неговия препис¹⁰⁷ разбираме, че търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ все още има да събира вересиите по продаден от нея бакър. С писмото си хаджи Николи е допълнил, че се надява те да бъдат събрани и се ангажира, след като това се случи, да внесе парите в сметката на Н. Тъпчилещов¹⁰⁸.

Доказателства, макар и в известен смисъл косвени, че търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ е стопанска структура, в която по това време работят като съдружници хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу, откриваме в три преписа¹⁰⁹ на писма от 1853 г. Два от преписите са на писма, които хаджи Николи изпраща до братя Тъпчилещови – едно до Христо Тъпчилещов и едно до Никола Тъпчилещов. Писмото до Хр. Тъпчилещов е с дата 3 февруари 1853 г., а това до Н. Тъпчилещов – с дата 17 февруари 1853 г. В тях хаджи Николи споделя, че му е трудно да се справя сам с работата във фирмата, и изразява надежда, че по-скоро хаджи Минчо х. Цачев ще се завърне от Цариград в Търново¹¹⁰ (както вече разбрахме по това време хаджи Минчо е в Цариград). Третият препис е на писмо, което хаджи Николи изпраща във Видин до хаджи Томаки Цанович¹¹¹. То е с дата 5 февруари 1853 г. Подписано е от името на търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“. В него хаджи Николи пише, че към момента не е възможно да отиде във Видин. Като причина за това изтъква отсъствието на хаджи Минчо от Търново и че няма на кого да остави работата в магазина на фирмата в Търново¹¹².

Пътуване до Цариград през 1853 г. предприема и самият хаджи Николи Минчоолу. С голяма степен на сигурност можем да твърдим, че по време на престоя си в османската столица той се среща с Н. Тъпчилещов. Тази информация черпим от препис¹¹³ на писмо, изпратено от хаджи Минчо х. Цачев до Н. Тъпчилещов. Писмото е с дата 22 декември 1853 г. (отговор е на писмо от Н. Тъпчилещов до търновската фирма от 14 декември). Съдържанието на цитирания документ свидетелства, че хаджи Николи тръгва към Цариград на 19 декември 1853 г. В писмото си Хаджи Минчо изразява надежда, че към мо-

---

¹⁰⁷ Преписът е изготвен на гръцки език.

¹⁰⁸ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 6а, л. 41, 42 гръб.

¹⁰⁹ Преписите са изготвени на гръцки език.

¹¹⁰ **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 6а, л. 41 гръб; а.е. 5, л. 137 гръб, 138 гръб.

¹¹¹ Хаджи Томаки Цанович е видински чорбаджия и откупвач на данъчни приходи във Видинско. Смята се, че в тази своя дейност извършва злоупотреби. По отношение на църковния въпрос застава на страната на Цариградската патриаршия, вж. [Янева, С. 2011, с. 96, 235, 237, 320, 339].

¹¹² **НБКМ, БИА**, Ф. 307, а.е. 5, л. 140.

¹¹³ Преписът е изготвен на български език.

мента на неговото написание хаджи Николи вече е пристигнал в османската столица и се среща с Н. Тъпчилещов¹¹⁴. За среща между двамата предприемачи, макар и косвено, свидетелства и препис¹¹⁵ на писмо, което е изпратено от хаджи Минчо за хаджи Николи. Писмото е с дата 12 януари 1854 г. и е адресирано от хаджи Минчо до Н. Тъпчилещов с молба впоследствие да го предаде на хаджи Николи¹¹⁶.

Когато разглеждаме търговията с бакър между търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ и братя Тъпчилещови е редно да отчетем опитите на търновските предприемачи да се свържат и с други доставчици на същата суровина. Информация по този въпрос черпим от два преписа на писма. Първият от тях (в хронологичен ред) е препис на писмо¹¹⁷ с дата 2 август 1849 г., адресирано в Цариград до Томазис Рали и П. Скилицис¹¹⁸. Преписът е направен с почерка на хаджи Николи Минчоолу. Подписан е повече от небрежно, но макар и трудно, можем да разчетем инициалите „Н. х. Д. М.“. Това дава основание да приемем, че не само преписът, но неговият оригинал, т.е. писмото, е изготвено от хаджи Николи Минчоолу. От разглеждания документ разбираме, че хаджи Николи получава информация, че някой си „*господин Д. в Балкапан хан*“ купува от Т. Рали и П. Скилицис бакър и го изпраща „по нашите места“. Интересува се дали Рали и Скилицис¹¹⁹ имат още от същия бакър и на каква цена ще му продатат 5000–6000 оки от него. Умолява ги за това питане да не разбират братя Тъпчилещови, които към момента са доставчици на бакър за нуждите на фирмата. От своя страна, предлага на Т. Рали и П. Скилицис съдействие за доставки от „нашите места“ на червишолой и зърно (видът не е посочен)¹²⁰.

Вторият препис¹²¹ е на писмо с дата 16 август 1849 г. Изпратено е също от хаджи Николи Минчоолу (в Търново) до „*Т. Рали и дру[жие]*“¹²² в Цариград“. От преписа разбираме, че писмото на хаджи Николи е в отговор на такова от

¹¹⁴ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 82, л. 2а.

¹¹⁵ Преписът е изготвен на български език.

¹¹⁶ НБКМ, БИА, Ф. 49, а.е. 8, л.

¹¹⁷ Преписът е изготвен на гръцки.

¹¹⁸ Томазис Рали и П. Скилицис фигурират сред стопанските партньори на Евстати Селвели и Атанас х. Николов през 1843 г. За повече информация вж. [Горанчев, В. 2022, с. 247, 252, 254, 255].

¹¹⁹ Т. Рали и П. Скилицис са стопански партньори на Евстати Селвели и Атанас х. Николов през 1843 и 1844 г. По въпроса вж. Горанчев, В. 2022, с. 252, 255]; [Горанчев, В. 2023, с. 17, 18, 21, 24].

¹²⁰ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 86.

¹²¹ Преписът е изготвен на гръцки език.

¹²² В случая става дума за Томазис Рали, който е един от стопанските партньори на Евстати Селвели и Атанас х. Николов през 1843 и 1844 г. По въпроса вж. [Горанчев, В. 2022, с. 247, 252, 254–255; Горанчев, В. 2023, с. 23].

страна на Томазис Рали с дата 8 август 1849 г. С него Т. Рали информира търновските предприемачи, че може да им продаде бакър на цена до 12 гроша за ока. На свой ред хаджи Николи се интересува дали в тази цена влиза и митническото тескере за бакъра и продължава: „Поради това Ви молим ако е във Ваш интерес [цената] да е дванадесет гроша [за ока] заедно с митническото тескере и със срок на плащане 91 дни и плащането ни ще стане в Цариград“. Относно плащането хаджи Николи предлага то да бъде $\frac{1}{2}$ в банкноти и $\frac{1}{2}$ „в чисто“, като вероятно има предвид в монети от благороден метал. При евентуална договорка за цената иска да бъдат изпратени с параход до 5000 оки бакър „през Русчук до господин хаджи Величко Пенчович“¹²³, за да ни го изпратят за получаване в Търново“. Моли „плочите“ бакър да бъдат до 50 оки, а не по 60 – 70 оки, понеже по-големите „по нашите места трудно се работят“. Допълва, че очаква скорошен отговор на писмото си, който да съдържа информация за цената на бакъра, навлото и разходите, като споделя, че е добре отговорът да пристигне в Търново преди 27 август, „понеже на 27 този месец ще заминаваме за Узунджово“¹²⁴.

За съжаление, документите, с които разполагаме, не предоставят информация дали е постигнато споразумение с Т. Рали и П. Скилицис за доставка на бакър.

В заключение можем да обобщим, че най-ранният документ, който свидетелства за сътрудничеството в търговията с бакър между братя Тъпчилещови (от една страна) и хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу (от друга страна), е от началото на 1848 г. Фактът, че в този документ става дума за изпращане на пари до Тъпчилещови, които са от продаден бакър, дава основание да допуснем, че търговията с тази суровина между споменатите възрожденски предприемачи започва поне през предходната, 1847 г. Най-късните документи, в които се съдържа информация за този вид стопанска дейност, са от 1853 г. Не разполагаме с информация по разглеждания въпрос за 1850 г.

Представените в изложението на изследването исторически извори дават основание да приемем, че през разглеждания период хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу работят в съдружие, което носи наименованието „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“.

Поне част от бакъра, осигуряван от братя Тъпчилещови и впоследствие изпращан до търговска фирма „Минчо х. Цачев и дружие“, е доставян от Русия. Документите свидетелстват, че търновските предприемачи се интересуват и от т.нар. токатски бакър, но в тях няма информация за доставки на такъв. Осигуряваният от братя Тъпчилещови бакър е транспортиран основно по вода,

¹²³ Анализът на други архивни документи дава основание да допуснем, че става дума за хаджи Велико (Величко) х. Пенчевич, който е баща на хаджи Иванчо х. Пенчевич.

¹²⁴ НБКМ, БИА, Ф. 307, а.е. 4, л. 100.

като са използвани два маршрута. Единият е през Варна с посредничеството на Йоанис Папалука и Константинос Йоаниду. Впоследствие в посредническата дейност се включват и Константинос Й. Папалука и Ламбос Йоаниду за които, съдейки по имената им, можем да допуснем, че са синове на Й. Папалука и К. Йоаниду. Вторият маршрут за доставки на бакър е през Свищов. Там пратките са приемани поне от двама посредници, работили независимо един от друг. Това са Боро Нено (Ненович) и Христо Папазоолу („Христо Папазоолу и дружие“). От Варна и Свищов бакърът е транспортиран до Търново от кираджии. Част от доставеният до Свищов бакър остава в града и впоследствие се е продава в други селища, например във Видин. В документите се споменава и евентуален сухоземен маршрут за транспортиране на бакъра: Цариград – Родосто – Търново.

Цитираните исторически извори дават основание да допуснем, че хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу продават както бакър, който е и тяхна собственост, и бакър, собственост на братя Тъпчилещови. Документите свидетелстват и за продажба на бакър „за съдружническа сметка“.

Търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ продава бакър освен в Търново и други селища: Русчук (Теодор Недков, Начо Иванов), Габрово (хаджи Пенчо х. Цачев) Видин (Петко Мехович¹²⁵), Петко Николаев, Стан Казанджи), Ловеч и Казанлък. Разбира се, продава бакър и в Търново, където един от клиентите на фирмата е бакърджията Атанас Муткуров. Можем да допуснем, че това е бащата на първия български генерал след Освобождението – генерал-майор Сава Атанасов Муткуров.

В продажбите на бакър (както и в събирането на вересиите по тези продажби) по време на своите служебни пътувания участва и Иванчо Радович, търговски агент на другата фирма, в която участват хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу – „Хаджи Минчо х. Цачев & Евстати Селвели и дружие“.

Документите, които съдържат информация за съвместната търговска дейност с бакър на братя Тъпчилещови и фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“, са фрагментарни. Това възпрепятства установяването в пълнота на обема на този вид стопанска дейност (количества на изпратения и продаден бакър, неговата стойност, финансовите обороти и съответните печалби). Въпреки това те свидетелстват, че пратките с този вид суровина от страна на цариградските предприемачи до търновската фирма обхващат сравнително продължителен период от време (поне от 1848 г. до 1852 – 1853 г.), както и че обемите на изпратения и впоследствие продаден бакър са относително големи. Относно цените, на които е продаван бакърът в българските земи, разполагаме с информация за 1851 г. – между 17 гроша и 10 пари и 17 гроша и 30 пари, и за 1852 г. – 18 гроша.

---

¹²⁵ Или Михович.

Въпреки че в лицето на братя Тъпчилещови хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу имат сериозни стопански партньори при търговията с бакър, те правят опит да се свържат и с други доставчици на същия вид суровина. За това свидетелстват преписи на писма от 1849 г. до Томазис Рали и П. Скилицис и до „Т. Рали и дружие“. Не разполагаме с информация дали тази инициатива е доведена до успешен завършек.

Цитираните исторически извори съдържат сравнително малко информация за търговия с желязо между братя Тъпчилещови и търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“. Такава откриваме в документи от 1850 и 1852 г. Пратката от 1850 г. е транспортирана през Варна с посредничеството на Константинос Папалука и Ламбос Йоаниду, а тази от 1852 г. – през Свищов с посредничеството на Христо Папазоолу. Желязото, което е изпратено през 1852 г. е доставено от Одеса. Споменава се и възможност за доставка на желязо и от Англия, но не разполагаме с конкретна информация, че тази опция е реализирана.

Документите свидетелстват и за интерес, проявен от страна на търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ през 1849 г. към доставка на челик (стомана). Не е известно дали такава доставка е осъществена.

Приложение 1.: Таблица с информация за металите, които братя Тъпчилещови са изпращали до търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“, и за тяхната продажба в българските земи

Година	Вид на металите	Държави или селища, от които са осигурявани металите	Селища в българските земи, в които са продавани металите
1848 г.	Бакър		Търново
1849 г.	Бакър челик (стомана)		Търново, Русчук
1850 г.	Желязо		
1851 г.	Бакър		Русчук, Ловеч, Габрово, Казанлък, Видин
1852 г.	Бакър Желязо	Русия, Токат (?) Русия (Одеса), Англия (?)	Търново, Русчук, Видин, Свищов (?), Търново

Забележка: С въпросителен знак са обозначени държави и селищата, от които е имало идея да се закупят метали, но не разполагаме с информация, че такива покупки са осъществени.

Приложение 2.: Таблица с информация за търговските пътища, по които металите са транспортирани до търговска фирма „Хаджи Минчо х. Цачев и дружие“ и посредниците, чиито услуги са ползвани

Година	Маршрут	Посредник
1848 г.	през Свищов до Търново	Боро Нено (Ненович) (в Свищов)
1849 г.	през Варна до Търново	Йоанис Папалука и Константинос Йоаниду (във Варна)
	през Варна до Търново	Константинос Папалука и Ламбос Йоаниду (във Варна)
	през Родосто до Търново	Константинос Папалука и Ламбос Йоаниду (във Варна)
1850 г.	през Варна до Търново	Константинос Папалука и Ламбос Йоаниду (във Варна)
1852 г.	през Свищов до Търново	Боро Нено (Ненович)
	през Свищов до Търново	Христо Папазоолу

ЛИТЕРАТУРА/ REFERENCES

Архивни източници/ извори:

НБКМ, БИА, Ф. 49 – „Хаджи Никола Хаджидимов Минчогул“. [NBKM, BIA, F. 49 – „Hadzhi Nikola Hadzhidimov Minchoglu“].

НБКМ, БИА, Ф. 307 – „Хаджи Минчо Хаджи Цачев“. [NBKM, BIA, F. 307 – „Hadzhi Mincho Hadzhi Tsachev“].

ДА – Велико Търново, Ф. 82К „Търговска фирма Никола Минчоолу & Евстати Селвели и дружие“. [DA – Veliko Tarnovo, F. 82K „Targovska firma Nikola Minchooolu & Evstati Selveli i družhie“].

Публикации/ Publications

Аврамова, Р., Василева, В., Давчева, Д., Даскалова, К., Димитрова, Д., Еленкова, В., Куюмджиева, М. 1988 – Румяна Аврамова, Весела Василева, Даниела Давчева, Красимира Даскалова, Дочка Димитрова, Ваня Еленкова, Миглена Куюмджиева. Българската възрожденска интелигенция. Учители, свещеници, монаси, висши духовници, художници, лекари, аптекари, писатели, издатели, книжари, търговци, военни. (Съставители: Н. Генчев, К. Даскалова). София, 1988. [Avramova, R., Vasileva, V., Davcheva, D., Daskalova, K., Dimitrova, D., Elenkova, V., Kuyumdzhieva, M. Balgarskata vazrozhdenska inteligentsia. Uchiteli, sveshtenitsi, monasi, visshi duhovnitsi, hudozhnitsi, lekari, aptekari, pisатели, izdateli, knizhari, targovtsi, voenni. (Sastaviteli: N. Genchev, K. Daskalova). Sofia, 1988].

Атанасова, С. 2014 – Светла Атанасова. Търновските търговски дружества през възраздането. Модели за стопанско развитие. Велико Търново, 2014. [Svetla Atanasova. Tarnovskite targovski družestva prez vazrazhdaneto. Modeli za stopansko razvitie. Veliko Tarnovo, 2014].

Божинов, П., Давидова, Е., Георгиева, М., Колева, Ж., Мирчева, К., Тодорова, О., Янева, С. 2000 – Пламен Божинов, Евгения Давидова, Магделина Георгиева, Жана Колева, Кети Мирчева, Олга Тодорова, Светла Янева. Кой кой е сред българите XV – XIX в.? 501 имена от епохата на османското владичество (Координатор на екипа и редактор на текста ст. н. с. д-р Илия Тодев). София, 2000. [Bozhinov, P., Davidova, E., Georgieva, M., Koleva, Zhana., Mircheva, K., Todorova, O., Yaneva, S. Koy koy e sred balgъ arite XV – XIX v.? 501 imena ot epohata na osmanskoto vladichestvo (Koordinator na ekipa i redaktor na teksta st. n. s. d-r Iliа Todev). Sofia, 2000].

Генчева, Ц., Драганова, Т., Димитров, Й. 1985 – Цветана Генчева, Тодорка Драганова, Йордан Димитров. Бележити търновци. Биографичен и библиографски справочник за дейци, родени, живели и работили във Велико Търново през XII – XX в. София, 1985. [Gencheva, T., Draganova, T., Dimitrov, Y. Belezhiti tarnovtsi. Biografichen i bibliografski spravochnik za deysci, rodeni, zhiveli i rabotili vav Veliko Tarnovo prez XII – XX v. Sofia, 1985].

Горанчев, В. 2021 – Веселин Горанчев. Гръкоезични търговски договори от архивния фонд на фирмата „Н. Минчоолу и Е. Селвели и дружие“. – *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания. Предприемачеството в историческа перспектива*. Варна, 2021, 6, 252–264. [V. Goranchev. Commercial Contracts in Greek language from the Archive of the firm “N. Minchoolu & E. Selveli and Company” – *Proceedings of the Centre for Economic History Research*. 2021, 6, 252–264].

Горанчев, В. 2022 – Веселин Горанчев. За стопанската дейност на Евстати Селвели през 1843 г. – *Епохи*. Том XXX, 2022, 2, 242–259. [Goranchev, V. Za stopanskata deynost na Evstati Selveli prez 1843 g. – *Epoхи*. Tom XXX, 2022, 2, 242–259].

Горанчев, В. 2023 – Веселин Горанчев. За стопанската дейност на Евстати Селвели през 1844 г. – *Журнал за исторически и археологически изследвания*. Брой 1. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2023, 9–31. [Goranchev, V. Za stopanskata deynost na Evstati Selveli prez 1844 g. – *Zhurnal za istoricheski i arheologicheski izsledvania*. Broy 1. Shumen: UI „Episkop Konstantin Preslavski“, 2023, 9–31].

Давидова, Е. 2008 – Евгения Давидова. Братя Христо и Никола Тъпчилещови – стопанска и обществена дейност през Възраждането. Дисертация за присъждане на научна степен „кандидат на историческите науки“. БАН – Институт по история. София, 1998. [Davidova, E. Bratya Hristo i Nikola Tapchileshtovi – stopanska i obshtestvena deynost prez Vazrazhdaneto. Disertatsia za prisazhdane na nauchna stepen „kandidat na istoricheskite nauki“. BAN – Institut po istoria. Sofia, 1998].

Давидова, Е. 2014 – Евгения Давидова. По пътя на бакъра: из географските простори на балканските търговци през XIX в. – *БАЛКАНИТЕ И СВЕТАТ: modus consurrandi. Studia balcanika* 30. София, 2014, 307–317. [Davidova, E. Po patya na bakara: iz geografските простori na balkanskite targovtsi prez XIX v. – *BALKANITE I SVETAT: modus consurrandi. Studia balcanika* 30. Sofia, 2014, 307–317].

Джафер, А., Салим, М. 2021 – Алджан Джафер, Мийрям Салим. Ескиджумайският панаир. Център за стопански и културен диалог през XIX век. Шумен, 2021. [Dzafer, A., M. Salim. Eskidzhumaiskiyat panair. Tsentar za sropanski i kulturen dialog prez XIX vek. Shumen, 2021].

Обзор на архивните фондове. 1963 – Обзор на архивните фондове, колекции и единични постъпления, съхранявани в *Български исторически архив*. Кн. 1. Съста-

вители: К. Възвъзова-Каратеодорова, Маслев, С., Миладинова-Василева, Е., Нонева, З., Тилева, В., Тодорова-Петкова, Б. (под редакцията на Кънчо Василев и Кирила Възвъзова-Каратеодорова). София, 1963. [Obzor na arhivnite fondove, koleksii i edinichni postapleniya, sahranyavani v *Balgarski istoricheski arhiv*. Kn. 1. Sastaviteli: K. Vazvazova-Karateodorova, Maslev, S., Miladinova-Vasileva, E., Noneva, Z., Tileva, V., Todorova-Petkova, B. (pod redaktsiyata na Kancho Vasilev i Kirila Vazvazova-Karateodorova). Sofia, 1963].

Русев, И. 2015 – Иван Русев. Търговската модерност на Българското възраждане като култура и практика. Изследване и извори. В. Търново, 2015. [Rusev, I. Targovskata modernost na Balgarskoto vazrazhdane kato kultura i praktika. Izsledvane i izvori. V. Tarnovo, 2015].

Янева, С. 2011 – Светла Янева. Българи – откупвачи на данъци във фискалната система на Османската империя. Към историята на българския делови и социален елит през XIX в. София, 2011. [Svetla Yaneva. Balgari – otкупvachi na danatsi vav fiskalnata sistema na Osmanskata imperia. Kam istoriata na balgarskia delovi i sotsialen elit prez XIX v. Sofia, 2011].

Съкращения/ List of abbreviations

НБКМ – Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. [NBKM – Natsionalna biblioteka „Sv. sv. Kiril i Metodiy“].

БИА – Български исторически архив. [BIA – Balgarski istoricheski arhiv].

ДА – В. Търново – Държавен архив – В. Търново. [DA – V. Tarnovo – Darzhaven arhiv – V. Tarnovo].

Ф. – фонд. [F. – fond].

